LToN 2018 ”turistguide” intro.qxp_Layout 1 2018-08-10 12:28 Sida 1

Ladies Tour of Norway 2018 - *om plassene der man sykler*

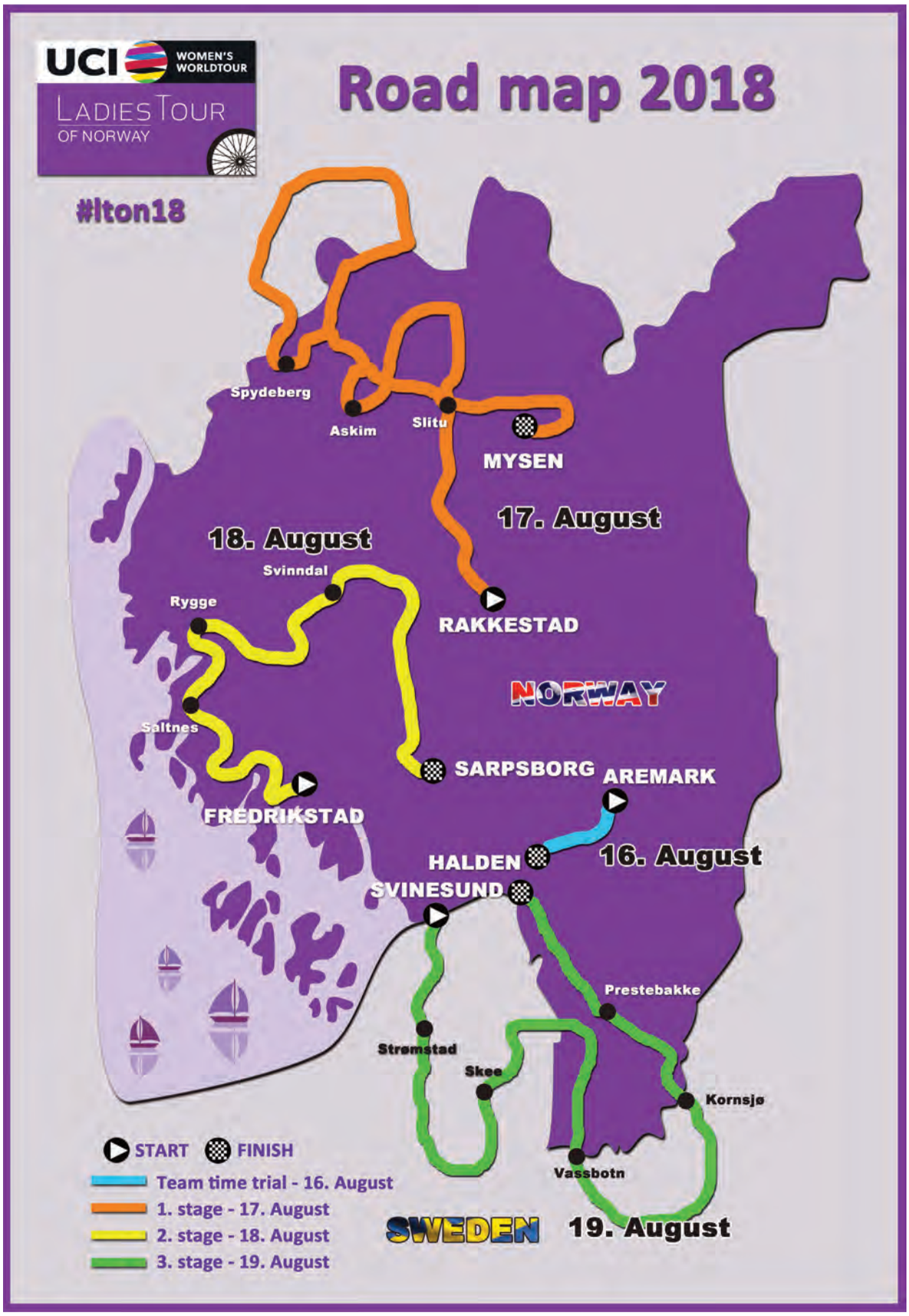

Innhold og formål

Guiden er utarbeidet primært for media med tanke på å beskrive historie, aktiviteter, kultur, severdigheter og mangfold knyttet til de ulike etappene og vertskapsbyene for årets Ladies Tour of Norway. Guiden vil foreligge både på norsk og engelsk.

Guiden er laget i samarbeid med Visit Østfold og de ulike vertskapsbyene.

Halden er hovedvertskapsby for årets versjon av LToN, dvs her er funksjoner som ritthoteller, presse- og mediesenter, rittkontor, organisasjon, VIP med mere lokalisert.

Mål lagtempo og målgang etappe 3 finner sted i Halden. De øvrige vertskapskommunene er Aremark, Rakkestad, Eidsberg, Fredrikstad og Sarpsborg.
I tillegg besøker LToN en rekke andre kommuner i Østfold i form av innlagte spurter, mm, disse er også beskrevet i guiden.

Kulturguiden omfatter ikke den sportslige delen av det profesjonelle World Tour-rittet, her henviser vi til egen Teknisk guide (road book) som vil være tilgjengelig i en masterversjon på LToN sin hjemmeside ***www.lton.no***.

Vi håper guiden vil være nyttig og vil bli brukt flittig som et oppslagsverk før og under rittuken.

Roy Moberg
Rittdirektør

Fredag 17.august

Rakkestad-Mysen, 128 km

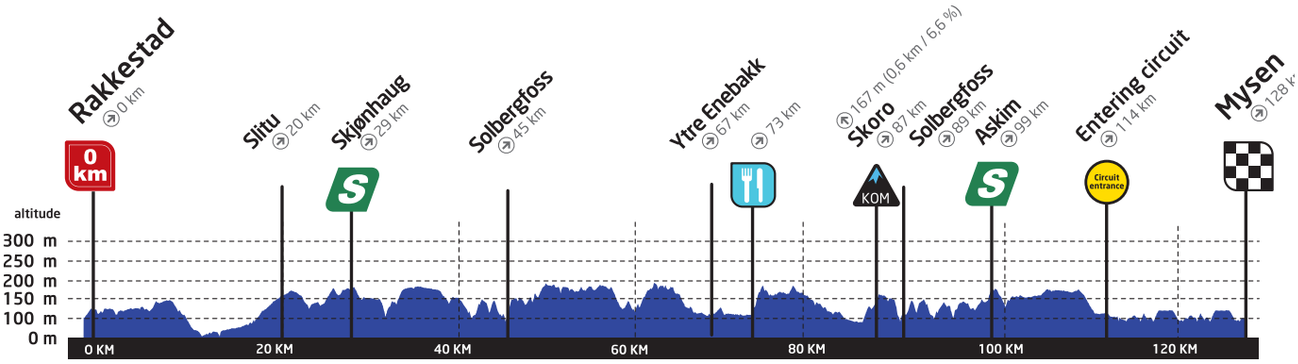

RAKKESTAD

Rakkestad ligger sentralt i Østfold og har to tettsteder, Rakkestad og Degernes.

De første menneskene kom til Rakkestad allerede for 10.000 år siden. De slo seg ned ved Høgnipen, på fangstboplassene Rørmyr og Mellommyr, som er blant Norges eldste fangstboplasser. Funn av gravrøyser og bygdeborger vitner om liv gjennom årtusener. Funn av 3.000 år gamle helleristninger ble gjort sommeren 1986 på gården Bjørnstad søndre.
Kommunen har rikelige og attraktive arealer, glimrende egnet for alle typer friluftsliv, til alle årstider, med merkede løyper, skytebaner, fiskevann og jaktterreng i tilknytning til tur- og utfartsstedene. Det finnes muligheter for å leie seg inn på gård eller i hytter, og også å leie kano.

Rudskogen Motorpark
Sør for Rakkestad sentrum ligger Rudskogen; Norges hovedanlegg for motorsport. Her finner du Racingbane på 3254 meter.
Utendørs gokart-bane med europeisk standard. Banen er 1201 meter lang i kupert terreng. Kartene har 390 cc motorer på 13 hk, man trenger sertifikat på bil for å kjøre disse.

Offroadanlegg
Her kan man delta som privatperson eller delta på racingdager. De har mange arrangement gjennom året. Og huser ett av Indre Østfolds største arrangement – Gatebil hvor 30-40 000 kommer innom.

RUDSKOGEN MOTORBANE like syd for Rakkestad sentrum er Norges motorsportsenter med flere store arrangement hvert eneste år.

Historica - historiske samlinger
Litt lengre sør enn rudskogen finner du dette museet som har utstilling av motorsager, redskap, mineraler og stein.
Miljøutstillinger med klær, fra apotek, korps, skole, mekanisk verksted, urmaker- og skomakerverksted.

Hjemmefrontmuseet
I sentrum av Rakkestad finner du Hjemmefrontmuseet. Museet har over hundre meter med glass-montere som inneholder rundt 4000 gjenstander fra 2. verdenskrig. Utstillingene er omfattende og berører okkupasjon, krigshandlinger, milorg, agenter, nasjonal samling, den sivile siden, konsentrasjonsleirene og freden.

Rakkestad Bygdemuseum
I nærheten av Hjemmefrontmuseet ligger Rakkestad bygdetun. Rakkestad Bygdetun består av en hovedbygning, landhandel, stabbur, låve, lekestue, smie og kjone. Det er husmannsplass med stue, fjøs og stabbur. Bygdetunet er en kombinasjon av museum og brukstun.

EIDSBERG

Eidsberg kommune har 11 000 innbyggere. I 2020 kommer kommune-sammenslåing som resulterer i – slår seg sammen med 4 kommuner til i 2020 – og blir da 50 000 innbyggere. Askim, Hobøl, Spydeberg, Trøgstad og skal hete Indre Østfold Kommune.

Har i dag et areal på 235,91 km2.
Mysen er administrasjonssenteret og er en stasjonsby på Østfoldbanens østre linje. Europavei 18 går gjennom kommunen og er en viktig samferd-selsåre mellom Oslo og Stockholm. Mysen er kommunens sentrum med et bredt handelstilbud, aktiviteter for ungdom med idrett og fritidsklubb. Landskapet i kommunen er for det meste åpent, med store fruktbare områder, som bidrar til at Eidsberg blir en landbrukskommune der 33 % av kommunearealet er jordbruksområde i drift.

Endestasjon på toget Oslo–Mysen, det går dog tog videre til Rakkestad 2 ganger om dagen.

Mysen har som mål å bli Østlandets mest attraktive småby, men her kom Askim de litt i forkant og er nå i finalen i kåringen og Norges mest attraktive by 2018.

Fjella
Øst for løypa ligger Fjella - Østfolds største sammenhengende skogsområde. Ligger mellom Rakkestad, Eidsberg, Marker og Aremark. Et flott turområde som benyttes hele året. Det er merkede løyper, og serveringshytta Einarbu har åpent på søndager / vinterhalvåret. Terrenget er småkupert med idylliske plasser og rike fiskemuligheter.

Eidsberg kirke
I det løperne kommer ned Stasjonsveien og tar nordover, vil de passere Eidsberg Kirke.
Den er innviet til St. Olav og er den eneste av bygdas middelalderkirker som er bevart, i alle fall størstedelen av den. Kirken nevnes første gang 1236 i Håkon Håkonssons saga i forbindelse med møte mellom hertug Skule og Ambjørn Jonsson. Den eldste kirken - misjonskirken - var sannsynlig av tre. Den eldste kirke som man har funnet rester etter, er av romansk type. Det er funnet bl.a stein med runeinnskriften Odinkar her. Den nåværende kirke er i gotisk stil og er antagelig bygget i siste halvdel av det 12. århundre. Byggematerialet er av stein, og det er opptil 2,5 m tykke murer. Kirken har vestportal, men i middelalderen var det også en sydportal. Under restaureringen i 1960 ble det konstatert at kirken hadde vært brannherjet.

Kirken ligger ned mot Glomma, og denne beliggenheten er en av forklaringene på hvorfor kirken er av en slik vesentlig størrelse. Kirketårnet er 42 meter høyt. Glomma var viktig ferdselsvei, og kirken hadde en sentral posisjon i landet på den tiden den ble reist. Pilgrimer dro gjennom område på vei til Nidaros.

Østfoldmuseene - Folkenborg museum
Dette er et museum som virkelig ligger på historisk grunn. På 1100 tallet var dette et kirkested og prestegård, Og det var hit Inga fra Varteig kom og fødte selve kongssønnen Haakon Haakonsson i 1204. Folkenborg et friluftsmuseum, med gårdstun, husmannsplass og dyr om sommeren. Muséet består av tilflyttede hus fra Indre Østfold, hovedsakelig fra Eidsberg. Spesielt interessant er den store Narvestad-bygningen fra 1724. Her finnes en samling med landbruksredskap både for maskinkraft og hestekraft. Folkenborg har som et av få museer i landet en samling av heste-kjøretøy. Her vises det store mangfoldet fra enkle kjerrer, til store lukkede herskapsvogner.

Mer om kommunesenteret Mysen i slutten av denne etappen.

TRØGSTAD

Den første spurten på fredagens etappe ligger i Skjønhaug som er kommunesenteret i Trøgstad kommune, en kommune med drøyt 5.300 innbyggere.
Kommunen avgrenses av innsjøene Øyeren i vest og Hemnessjøen (Øgderen) i øst. Kommunens høyeste punkt er Viktjernåsen 330 moh. i nordøstre del av kommunen. I sørøst finnes et tilsvarende høydedrag med Oppskott 302 moh. som høyeste punkt.
I kommunen er det store avsetninger av kvikkleire. I 1967 gikk det et stort ras i boligfeltet Nordby like nord for Skjønhaug, hvor 12 hus ble tatt av raset og 4 mennesker omkom. I 1974 gikk det et større ras i Båstad nord i kommunen, men uten at mennesker kom til skade.

Det finnes ca. 6000 år gamle spor etter bosetninger ved Stikla nord i kommunen. Nær Havnås

TRØGSTAD KIRKE skal passeres av rytterne på 1.etappe av LToN 2018.

ligger de to tvillingborgene Festningsåsen og Bæljeråsen, med rester av forsvarsverker fra jernalderen (300 til 600 e.Kr).
Trøgstad kirke (Skjønhaug kirke) er en romansk steinkirke fra midten av 1200-tallet, opprinnelig viet til Olav den hellige. Her passerer rytterne rett forbi og den tidligere NRK-kommentatoren Kjell Kristian Rike er blant annet begravet her.

Trøgstad fort er en del av Fossumstrøkets festning og ble bygget i perioden 1912–1917. Fra 1959 til 1991 var fortet en del av Nikebataljonen.

Det finnes et rikt idrettsliv i bygda med flere kommunale og private anlegg, blant annet Trøgstadhallen som primært benyttes til håndball, Trøgstad Stadion med kunstgressbane, Turnlåven, Båstad kunstis (400 meter hurtigløpsbane), Furukollen skihoppanlegg, to skytebaner, Trøgstad Motorsenter med gocart-bane. Flere kjente idrettsutøvere kommer fra Trøgstad, blant annet den tidligere verdensmesteren i orientering Tore Sandvik, som nå bor i Halden og representerer Halden Skiklubb. Dessuten har bygda i mange år hatt mange turnere i Norgeseliten. Sigrun Sørensen (Østreng) vant tre NM-gull på 60-tallet, og datteren Helen Østreng var i mange år dominerande i Norge i turnsporten.

ASKIM

For mange er Askim kommune forbundet med fossefall og industri.
Askim kommune har et variert næringsliv med noen store og mange små virksomheter. Mange av bedriftene i Askim er orientert mot regionale, nasjonale og internasjonale markeder. Askim er en av landets største kraftkommuner (ca. 3% av vannkraftproduksjonen i Norge) med 3 store elvekraftverk i Glomma. Solbergfoss, Kykkelsrud og Vamma.

Kraftverkene i Indre Østfold er blant Norges eldste, og Vamma er Norges største elvekraftverk. Helt fra 1600 tallet ble fossen ved Kykkelsrud brukt som energikilde til både mølledrift og sagbruk. I 1903 stod kraftverket på Kykkelsrud ferdig. Det var i første omgang Oslo som nøt godt av kraftproduksjonen. I 1907 startes det neste store krafteventyret i Askim opp – Vamma. Etter en tids diskusjon kom de ledende politikere fram til at en samlet utbygging av fossefallene fra Mørkfoss til Solbergfoss skulle gjøres samlet i ett kraftverk. Dette stod ferdig med sitt første
byggetrinn i 1924. I 1925 var altså tre av landets største vannkraftverk i drift i Askim og alle var norskeide.

Fra Syd; **Vamma** (1907) – som man kjører over når en kjører til Skiptvet. Kraftverket ble påbegynt i 1907 av Vamma Fossekompagnie, der Sam Eyde var grunnlegger, med tanke på å sikre energi til produksjon av kunstgjødsel. Denne produksjonen kom aldri i gang og Hafslund overtok anlegget.

Kykkelsrud, nå nedlagt. Det gamle kraftverket ble påbegynt i 1900 og Hafslund overtok anlegget i 1915. Det regnes som et kulturminne i norsk kraftproduksjon og en representant for de større kraftverkene som kom i drift på 1900-tallet. . Det var i drift fra 1903 og ble viktig både for hovedstadens strømforsyning og for industrien.

Og sist **Solbergfoss** (1924) som syklistene vil passere to ganger. Kraftfestivalen pleier å ha julekonsert i turbinhallen i Solbergfoss.

Imponerende bygninger – Hafslund eier
Lokalsamfunnet i Askim har gjennomgått en stor omstilling fra en situasjon med hovedvekt på

SOLBERGFOSS KRAFTSTASJON. Her skal syklistene passere to ganger på denne etappen. En meget spektakulær del av dagens etappe.

store industrivirksomheter til en situasjon med stor næringsmessig spredning og variasjon. Mer enn halvparten av næringsvirksomheten er skiftet ut i løpet av et par 10-år samtidig som antall arbeidsplasser totalt har vokst.

Opplevelsessenteret **Østfoldbadet** i Askim sentrum er et badeland som innbyr til stor aktivitet for både voksne og barn. Senteret har konkurransebasseng, opplæringsbasseng, varmtvanns-basseng og bølgebasseng. I tillegg finnes det boblebad, stamp og sklier der. Kafeen har servering av både varm og kald mat. En av de største turistattraksjonene i Indre Østfold. Og det kommer folk langveis fra for å oppleve det flotte badet.

I samme bygg som badet ligger **Askim kulturhus** som har et rikholdig program fra september til og med mai, hvor både lokale, nasjonale og internasjonale aktører står på scenen. I august hvert år arrangeres Kraftfestivalen. Dette er en kultur- og musikkfestival som gir tilbud til barn, voksne og eldre.

Syklistene passerer også ett av Indre Østfolds 3 hotell - **Smaalenene hotell** om man vil tilbringe natten. Ett lite kråkeslott med utsøkt mat. Viden kjent for sitt gode kjøkken.
https://www.visitoestfold.com/no/indre-ostfold/overnatting/hotell/?TLp=254308&Smaalenene-Hotell-Askim

Askim Frukt og Bærpresseri. Er blitt et besøkssenter i seg selv. Har også en liten kafe hvor en kan få noe lett å bite i samt selvfølgelig utsalg av deres egne og andre lokalprodukter.
https://www.visitoestfold.com/no/indre-ostfold/aktiviteter-og-attraksjoner/shopping/?TLp=476091&Askim-Frukt-og-Barpresseri-AS

Romsåsen gruver er lokalisert ved Kykkelsrud, 4 km vest for Askim. Gruvene er opprinnelig en del av Rom Nikkelværk som ble driftet i årene 1866 - 1876. I dag er gruvene åpnet for publikum

som kan oppleve historien gjennom guidet vandring hver søndag kl 12.00 i sesongen (mai-oktober).
I tillegg er det i området tilrettelagt for en rekke aktiviteter i og rundt de gamle nikkelgruvene. klatring og rappellering inne i gruvene, tretoppklatring utenfor. Flott leirplass utenfor gruvene hvor man kan grille og kose seg.

SPYDEBERG

Spydeberg kommune er en lang og smal bygd langs Glommas vestre bredd. Kommunen er en av de største vekstkommunene i Østfold i forhold til prosentvis befolkningsøkning. 5824 innbyggere pr. 1.1.2017 (ca 5 500 innbyggere i 2014). På et areal på 142 km².

Kommunen er en tilflyttingskommune i Oslo-regionen. Med godt tilbud innen offentlig transport og gode oppvekst vilkår gjør at mange barnefamilier etablerer seg her.

Etter at hovedveien (nå E18) og jernbanen (1882) ble anlagt tvers gjennom kommunen, har stasjonsbyen etter hvert utviklet seg til et handelssentrum. Her finner man differensierte vare- og tjenestetilbud. Høyeste punkt er Spydeberg varde, 258 moh.

På vei mot Askim igjen passerer de **Glomma** og **Solbergfoss kraftstasjon** som tidligere nevnt under Askim.

Kommunen er kjent for sin rike kulturarv, spesielt knyttet til **grunnlovshistorien** og **Wilse**. Historien utspant seg i tilknytning til Spydeberg prestegård som er erkjent som rikshistorisk sted av nasjonal verdi. Spydebergstatsrådet ble holdt på Spydeberg Prestegård 8. august 1814. Christian Fredrik vedtok etter dette å si ja til Karl Johans fredsforslag, som innebar at Norges grunnlov ble reddet og man kunne dra videre til Moss og gjøre ferdig Mossekonvensjonen.
https://www.visitoestfold.com/no/indre-ostfold/aktiviteter-og-attraksjoner/attraksjoner/?TLp=979641&Spydeberg-Vicarage

Spydeberg rockefestival er kommunens største enkeltstående kulturarrangement. Festivalen arrangeres siste helgen i mai, og trekker deltagere fra hele østlandsområdet.
http://spydebergrock.no/

Mørk Golf
Flott golfbane med mulighet for knøttegolf så vel som voksne. Tilbyr også fotball golf. Vært arrangør av Ecco tour ved flere anledninger. Arena for VM i orientering 2019.
https://www.visitoestfold.com/no/indre-ostfold/aktiviteter-og-attraksjoner/aktiviteter/?TLp=256784&Mork-Golf-Spydeberg

EIDSBERG - SLITU og MYSEN

Så går veien gjennom Askim, og videre til Eidsberg og Slitu.
På **Slitu** bygges nå Indre Østfolds tredje hotell; **Scandic Brennemoen**. Det vil stå klart i september 2018. Her ligger også **Biltema** og **Morenen kjøpesenter**.
Den nylig avdøde skistjernen **Vibeke Skofterud** er nok den mest personen fra Slitu noen gang.

Monaryggen - sandmorenen
Monaryggen er en tre - fire kilometer lang grusås. Ryggen ble dannet i slutten av siste istid i forbindelse med avsmeltningen for ca. 9-10 000 år siden. Monaryggen er den største formasjonen av sitt slag i hele Nord-Europa, men er nå svært redusert av flere store massetak og utbygging av E 18, som går tvers gjennom den.

Momarken Travbane
Eidsberg kommunes mest kjente attraksjon er Momarken travbane, som er en av landets mest aktive travbaner med rundt 50 løpsdager i året. I tillegg er Momarken bilbane utbedret for å kunne ha EM-runder i Rallycross. Tidligere ble det kjente Momarkedet arrangert her. Idag er den gamle scenen fra Momarkedets dager revet.

Høytorp Fort
En viktig attraksjon er også Høytorp Fort, Norges største innlandsfestning, som i 2001 ble overdratt fra Forsvaret til Eidsberg kommune. Området er nå friområde og har 40 store og små bygninger som huser firmaer, foreninger, kunstnere og Restaurant Fortet. Deler av de gamle festnings-anleggene er skiltet med fyldig informasjon og her er det omvisning hver søndag i sommermånedene. Om vinteren lages det en 2 km lang lysløype med kunstsnø, som blir flittig brukt av skiglade barn og voksne.

HØYTORP FORT, Mysen

Fortene i Indre Østfold
Over slusene i Ørje finner man restene etter Ørje fort. Ørje-fortene eller Ørje befestninger er en fellesbetegnelse for to fort, Likollen fort og Ørje-kollen fort som ligger ved Ørje.

Fortene ligger i Marker kommune i Østfold. Fortene ble anlagt i 1902-03 for å dekke mellomriksveien, i dag E18, over Ørje som var den viktigste innfartsåren fra Sverige. Fortene var i sin tid oppsatt med 1300 mann og ansett som moderne og beskyttet av piggtrådsperringer og skyttergraver. Fra svensk side ble fortene betegnet som stormfri, de ville være meget vanskelige å innta ved infanteriangrep.
Området har en spennende krigshistorie med flyktningruter mm.

https://www.visitoestfold.com/no/indre-ostfold/aktiviteter-og-attraksjoner/attraksjoner/?TLp=263904&Hoytorp-Fort-Mysen

Lørdag 18.august

Fredrikstad-Sarpsborg, 128 km

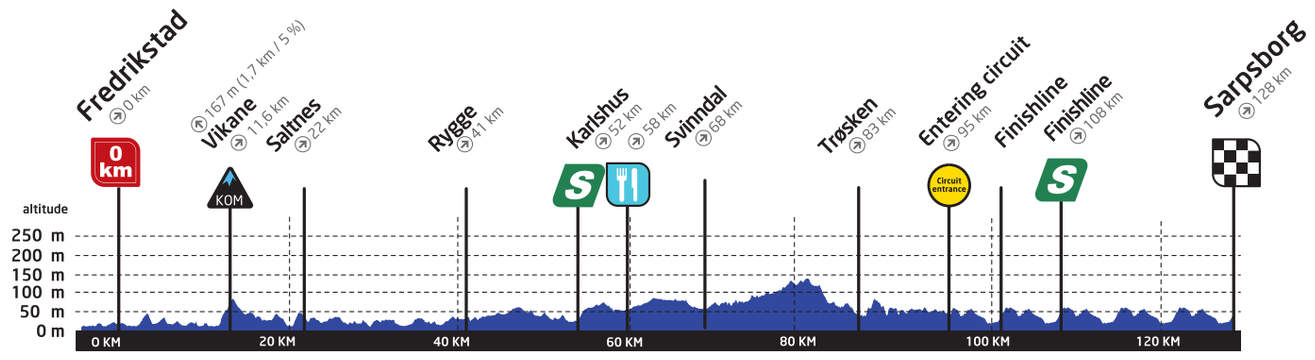

FREDRIKSTAD

Byen Fredrikstad har alltid vært vakker, med sin perfekte beliggenhet der Glomma møter havet. De siste årene har byens beboere, næringsliv, kommune og andre aktører løftet byen i fellesskap, for at både de besøkende og fastboende skal trives – enda bedre. Satsningen har blitt satt pris på, og Fredrikstad vant statens utmerkelse for landets mest attraktive by i våren 2017. Senere samme år fikk Fredrikstad en ny utmerkelse i form av å vinne Årets sentrum i Norge / Sentrumsprisen. En anerkjennelse for arbeid og tiltak for å gjøre sentrum attraktivt for handel, tjenesteyting, kultur, opplevelse og boligetablering. I 2018 vant Fredrikstad årets trafikksikkerhetskommune som er med på å styrke opplevelsen av Fredrikstad som et godt sted å bo, besøke og arbeide. Ikke nok med det – Restaurant Slippen ble i 2017 nominert i to kategorier av Bookatable by Michelin i Norge og gikk av med seieren som Norges beste Fisk og Skalldyrrestaurant.

Sommer’n er herlig i Fredrikstad, så herlig at vi har en egen sang om det. Men resten av året er slett ikke verst det heller. Vi bor jo nærmest i Syden, med milde vintre, tidlig vår og lang sommer.

FREDRIKSTAD IDAG

I Fredrikstad sentrum er det yrende liv, med shopping, restauranter og hyggelige caféer, og ikke minst den populære Brygga, der spise- og skjenkesteder ligger på rad langs elvebredden. Det å nyte et par kalde glass og ferske reker på en av byens uterestauranter med gode venner er en favoritt blant både fastboende og besøkende.

Fredrikstad har de siste årene blitt en by for de gode matopplevelsene. Restaurantene i byen er fylt opp hele uken, store deler av året. Utvalget vokser stadig og byr på noe for enhver smak. Fra prisvinnende fisk- og skaldyrsmat på Restaurant Slippen, spennende småretter på Litteraturhuset, til autentiske smaker på Thai Market og ekte pubmat på Havnelageret.

Fredrikstad sentrum har et rikt og variert tilbud av barer og puber, med nye spennende tilskudd de seneste årene. Nyt solnedgangen med en kvalitets drinker på toppen av Litteraturhuset, litt

FREDRIKSTAD SENTRUM - startsted for etappe 2 av LToN 2018

KJENTE LANDEMERKER i Fredrikstad. Fredrikstad-brua er innfartsporten fra øst. Isegran og Møllehjulet er hvor blant annet TV-serien Anno ble spilt inn. Målet for LToN:s etappe 2 er ved huset du ser på andre siden av elva.

«hawaii-stemning» med smakfulle cocktails langs elvekanten eller ekte håndverksøl med god stemning.

Mini-cruise med byferga på Glomma er en perfekt rundtur der du får oppleve Gamlebyen, Isegran og Fredrikstad sentrum fra elven. Fergene i Fredrikstad binder byen sammen. De er en attraksjon for besøkende og en stolthet for oss som bor her. Ferden fra Gamlebyen og over til Cicignon tar kun 59 sekunder En av verdens korteste elvecruise, men akkurat langt nok til at det vekker den gode følelsen av å bo i en by som tar folk dit de vil på en særdeles hyggelig måte. Hopp på #byferga i Gamlebyen, Isegran, Sentrum eller Gressvik og opplev Fredrikstad fra vannet.

Gamlebyen i Fredrikstad er en av Nord-Europas store skatter, med sine vel bevarte bygninger, brosteinslagte gater og en flott miks mellom dagligliv, kunst, historie, små butikker, museer, utstillinger og koselige caféer. Til sammen er dette med på å skape en unik atmosfære som alle kan trives i. Den stjerneformede vollgraven som omkranser byen er perfekt for piknik, spaserturer og for å senke skuldrene. Så deilig er det at vi har et eget uttrykk for det; å jangle på vollane.

Visste dere at Skandinavias største Modelljernbanesenter ligger i Gamlebyen? Gamlebyen Modelljernbanesenter er et fantastisk lite opplevelsessenter med en hel verden av små tog, biler, hus, mennesker og landskap - med mange små detaljer og masse humor! Her finnes også en miniatyrmodell av Gamlebyen.

Fredrikstad beste nabo er Hvaler, som med sine 833 øyer, holmer og skjær slynger seg som et perlekjede utenfor byen. Sjøfarende gjester seiler gjennom Ytre Hvaler Nasjonalpark før de finner en havn på Hvaler eller i Fredrikstad. Ytre Hvaler nasjonalpark omfatter Hvaler-skjærgården og og havbunnen i Hvaler og Fredrikstad og favner cirka 354 kvadratkilometer. Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavets nationalpark er Skandinavias første marine nasjonalparker på tvers av lande-grensene.

ONSØY

Turen går fra Fredrikstad Sentrum via Onsøy, eller Onsøylandet som mange sier i Fredrikstad. Navnet betyr antakelig Odins øy (Óðinsøy), nevnt i Fagrskinna på 1200-tallet

Sprinklet i Gressvikmarka vest for Fredrikstad sentrum er med sine 114 meter over havet et av de høyeste punktene i kommunen. Her har Gressvik Røde Kors hatt sin hytte siden 1971. Den er

åpen for publikum på søndager fra september til april. I 2008 bygget foreningen et flott utsiktstårn som har fått navnet Panoramatårnet like ved hytta. Fra utsiktsplattformen på toppen er du nærmere 130 meter over havet, og høyere enn dette kommer du ikke innenfor kommunens grenser. Utsikten utover havet er imponerende. Fra svenskekysten i sydøst til Vestfold i vest ser du øyer, holmer, fyrtårn og båttrafikken til og fra Oslofjorden. Innover skimtes byer som Tønsberg, Åsgårdstrand, Horten og Sarpsborg. I klart vær ser du også Gaustatoppen og Tryvannstårnet.
Kilde: *https://www.ut.no/tur/2.7448/*

Elingaard herregård ligger vakkert til på Onsøy utenfor Fredrikstad. Stedet har en ukjent alder, men har synlige kulturminner fra bronsealderen og fremover. I tillegg til hovedhus og andre driftsbygninger byr stedet på et hageanlegg med bastioner, vollgraver og karpedam. En natur-og kultursti går gjennom innmark, utmark og skog, og langs ruten kan to av gårdens husmannsplasser, mølledam, andre dammer, gravfelt fra bronsealder, jernalder og vikingtid, hulevei, helleristninger, badestrand, badehus og andre herligheter beskues.

Eiendommen har vært et maktsentrum fra begynnelsen av middelalderen og arkeologiske utgravninger tyder på aktivitet tilbake til vikingtiden. Herregården man kan besøke i dag er bygget i 1749. Den unike kjelleren dateres enda hundre år tilbake i tid. Herregården har en spennende historie med storpolitikk og kvinnehistorie.

HANKØ

Fredrikstad har en fantastisk skjærgård bestående av mange øyer, holmer og skjær. Den meste kjente øyen i Fredrikstadskjærgården er nok nydelige Hankø som ligger like utenfor Fredrikstad. Hankø byr på vakker natur, overnatting, turstier og en vakker skjærgård - nesten alt hva dere kan ønske dere!

På Hankø finnes det 160 private sommerboliger. Blant disse er kongefamiliens sommerbolig som ligger et par steinkast fra hotellet. Tidligere var det Kong Olav som eide ferieboligen på Bloksberg. Nå er det prinsesse Märtha Louise og hennes familie som har overtatt sommerstedet. Kongefamiliens interesse for seiling har lange tradisjoner og har knyttet dem til Hankø gjennom mange år. Hankø blir ofte omtalt som seilsportens mekka, og det er kanskje ikke så rart.

I over 100 år har det blitt arrangert regattaer her. De kan oppleves på nært hold fra både fastland og øya, da båtene ofte går gjennom Hankøsundet. Når mørket senker seg kan Kristian Blystads minnemarkering over kong Olav V sees ut i sundet. En seilbåt i lysende silhuett.

ENGELSVIKEN

Vakre Engelsviken er et koselig sted i Fredrikstad skjærgård. Engelsviken er et gammelt lokalsamfunn bygget opp rundt fiskeindustrien. Flere rekefiskere har sitt utgangspunkt i havna. Fiskerestauranten Engelsviken Brygge er veldig populær for sin fiskesuppe, og spesialiserer seg på fiskeretter.
For uten å være et lokalt serveringssted, har restauranten også utviklet seg til å bli et populært reisemål for gjester fra bl.a. Oslo, Son og indre Østfold. Om sommeren øker antallet beboere kraftig i Engelsviken da det er mange hytter i området.

HVA SKJER?

Året er fylt med arrangementer og opplevelser i Fredrikstad og på Hvaler. Gjennom året er det store festivaler som: Idyll-festivalen, Glommafestivalen, Månefestivalen, Litteraturfestivalen, Kulturnatt, Stikkefestivalen og Jul i Gamlebyen som absolutt er verdt å merke seg. Vi har også gjennom hele året en rekke artister og arrangementer som gjester vår destinasjon, og på sommeren er det mange kjent og kjære artister som besøker Hvaler – Hvaler Gjestgiveri og Cafe

Oline. En alltid oppdatert arrangementskalender finner dere her:
https://www.visitoestfold.com/no/fredrikstad-og-hvaler/hva-skjer/kalender/

Noen større arrangementer:

Tall Ship Races Fredrikstad 2019
I 2019 kommer The Tall Ships Races for tredje gang tilbake til Fredrikstad. Elva og byen skal igjen fylles av de stolte skutene med sine majestetiske rigger og ungdommelige mannskap. Velkommen til skutefest for hele familien - hold av 11–14. juli 2019 i kalenderen!

Jul i Gamlebyen
Førjulen i Gamlebyen i Fredrikstad er en opplevelse i seg selv. Førjulshelgene i Gamlebyen fylles med med innholdsrike julemarkeder, blide folk og spennende aktiviteter for store og små. Her vil du finne julegaver med det lille ekstra, som du ikke finner andre steder.
Visste du at ideen til Jul i Skomakergata kommer fra Gamlebyen?

Noen av arrangementene ut året:

August

02. – 05.	Salmefestivalen, Solbukta Gressvik – sommer, salmer og gospel
03. – 04.	Gressvik Summerparty – musikkfest på Gressvik
09.	Barnas Kongsten, Kongsten fort
10.	Bluescamp, Fredrikstad – bluesfestival på Nøisom gård
11.	Bruken 2018 – musikkfestival
24.-26.	Fredrikstad Yogafestival, Gamlebyen

September

01.	Tweed Run Norway, Fredrikstad – sykkeltur med stil
6.- 8.	Litteraturfestivalen Ord i Grenseland, Gamlebyen – festival med vakre ord og toner
14.	Kulturnatt Fredrikstad, opplev bredden av byens kulturliv gjennom en hel kveld helt gratis.
16.	Barnas Isegran, Isegran
21.- 23.	Strikkefestivalen, Gamlebyen
23.	Eplefestivalen på Hvaler

Desember

Jul i Gamlebyen, Fredrikstad – julemarked i Gamlebyen
Jul på Kystmuseet, Hvaler - tradisjonsrikt julemarked
Jul på Herregården, Elingaard Herregård – tradisjonsrikt julemarked

VISSTE DU AT…

- *Oldtidsruta er Norges mest konsentrerte samling med oldtidsminner fra bronsealder og eldre jernalder. Her finner du gravrøyser, steinringer, bygdeborger og helleristningsfelt som forteller om forfedrenes hverdag og religiøse forestillinger.*

- ***At Fredrikstad har en skog full av dyreskulpturer av tre klar til å bli oppdaget? Bjørneløypa er en flott tursti med variert underlag og spennende dyreskulpturer. Bruk øynene godt - noen fugler sitter nemlig høyt oppe i trærne og bjørner lurer bak hver sving. Stien ble åpnet i anledning friluftsåret 2015. Det er den internasjonalt kjente treskjæreren Jordan Anderson fra USA som har tryllet frem alle bjørnene, fuglene, ekornene og de andre dyrene som er plassert langs løypa – alt er laget med motorsag.***

KJENTE LANDEMERKER I FREDRIKSTAD

Fredrikstad-brua er innfartsporten fra øst. Isegran, Najaden og Møllehjulet er hvor blant annet TV-serien Anno ble spilt inn.

Ett nytt landemerke som ikke er så kjent enda er Plensa skulpturene på Phønixbrygga i Fredrikstad sentrum. Fredrikstad har, gjennom prosjektet Skulturstopp, fått i gave av Sparebankstiftelsen DNB at kunstneren Jaume Plensa lager en skulptur til byen. Plensa har besøkt Fredrikstad og valgt stedet Phønixbrygga for sitt kunstverk. Stedet har inspirert ham til å lage tre unge kvinnehoder. Hodene skal bli opp til fire meter høye. Plensa sier skulpturene Fredrikstad får er inspirert av norsk litteratur og fra Henrik Ibsen. De tre unge kvinnehodene skal illustrere «tro, håp, og kjærlighet», en sentral litterær frase fra Peer Gynt, og samtidig et kjent tema med utbredt symbolikk blant sjøfarere og i maritime tradisjoner. Mer informasjon her: *https://www.fredrikstad.kommune.no/tjenester/Kulturogfritid/kunst_kultur/skulpturstopp-jaume-plensa/*

Artikkel fra Fredrikstad Blad her: *https://www.f-b.no/kultur/jaume-plensa/sparebankstiftelsen-dnb/anerkjent-kunstkritiker-anmelder-plensa-hodene-for-fredriksstad-blad/r/5-59-1136474*

Fakta Fredrikstad

• Fredrikstad er Norges sjette største by med 81 000 innbyggere. Byen ble grunnlagt i 1567 av kong Frederik II etter at svenskene brant ned Sarpsborg.

• Byen har en gratis ferge som tar innbyggere og besøkende over «ælva» fra Østsiden til Vestsiden av byen. Byferga går innom både historiske Gamlebyen, Isegran, sentrum av byen og til Gressvik. Ferga fungerer som en snarvei for syklister og gående. Turstier kan også hoppe på og få et gratis mini cruise der de opplever byen fra elva.

• Glommastien tar syklister på en 35 km lang tur mellom Sarpsborg og Fredrikstad. Største deler av løypa går langs Glomma, Norges lengste elv der en opplever både yrende båtliv, flotte fiskeplasser og selvsagt noen hyggelige vannhull for de som blir sultne eller tørste underveis.

• Glomma gir byen dens særpreg, og har vært utgangspunktet for bydannelsen og næringsvirksomhet knyttet til sagbruk, teglverk, skipsbygging og stenhugging. Langs bredden finner vi mange spor av denne aktiviteten.

• Den best kjente herregården her er kanskje Elingaard, som ligger i Onsøy. Den første kjente eieren av gården skal ha vært Olav Torsteinson på 1400-tallet. Elingaard har brent flere ganger og har blitt gjenreist. I dag er det museum og leies ut som festlokale.

• Polfareren Roald Amundsen kommer også fra Fredrikstad. Løypa til Ladies Tour of Norway går i nærheten av hans barndomshjem, Amundsens minne.

• I 60- og 70-åra var Fredrikstad Mekaniske Verksted (FMV) byens største arbeidsplass med over 2.000 ansatte. I 1988 stengte verftet portene for godt. Fra å være et lukket industriområde er FMV-området i dag en levende del av byen. I tillegg til Stadion ligger nå Høgskolen i Østfold her, Kulturskolen i Fredrikstad, flere store bedrifter og konsulentselskaper. Her finner vi også et moderne helsehus med legevakt og andre helsetjenester samlet på ett sted. Gamle ”Værste” har nå også butikker, serveringssteder og flotte leiligheter med utsikt over hele byen.

• Byen har et rikt næringsliv med mange engasjerte og dyktige gründere som Bård Eker med hydroliftbåter og bilen Koenigsegg, samt Wik og Walsøe porselen. Samtidig har også Fredrikstad Østfolds største havn og mye tradisjonell industri.

• Bykjernen ved utløpet av Glomma og tettstedene langs Glomma er omkranset av landbruksarealer. Festningsbyen og Kongsten fort med byens marker rundt vitner om en kulturhistorie med ”by og land hand i hand”.

• Fredrikstad har om lag 65.400 dekar dyrket mark. Det dyrkede arealet er fordelt på 80 % korn, 16 % gras, 4 % oljevekster og erter, 1 % frukt, bær, poteter og grønnsaker. Det er få bønder som driver på heltid i landbruket i dag. De fleste har annet arbeid utenom gården.

• Det er et rikt kulturliv i Fredrikstad. Det blir ofte omtalt som festivalbyen og er vertskap for blant annet Månefestivalen og litteraturfestivalen Ord i Grenseland. Byen har også et eget Litteraturhus og flere kulturhus. I september arrangeres Kulturnatt der folk kan oppleve mangfoldet av Fredrikstads kulturliv gjennom en hel kveld og natt, helt gratis.

• Fredrikstad Kino er kåret til Årets kino hele 15 ganger, senest i fjor, og filmskaperen Harald Zwart er fra byen.

• Edvard Munch hadde et kjært forhold til Fredrikstad. Moren og ”tante Karen” ble født i Storgaten 26, i Fredrikstad. Foreldrene til Munch giftet seg i Glemmen kirke i Fredrikstad, 15. oktober 1861. I 1888 var han på besøk hos sin bestefar i Fredrikstad og på seiltur til Hankø. Det var her han malte ”Notbinderen”. Edvard Munch brukte sin tante Karen Bjølstad som modell i blant annet Det syke barn og Vaar.

Kjente folk fra Fredrikstad:

- o Bendik Riis (1911-1988), kunstmaler
- o Hans Nielsen Hauge (1771-1824), predikant
- o Hans Kirkegaard Fleischer (1803-1884), general
- o Roald Amundsen (1872–1928), polfarer
- o Aksel Gresvig (1876-1958), grunnlegger av G-sport
- o Arne Svendsen (1884-1958), revyartist
- o Tore Segelcke (1901-1979), skuespiller
- o Inger Hagerup (1905-1985), forfatter
- o Gunnar Nilsen (1913–1984), pioner innen dagligvarebransjen, grunnlegger av Stabburet
- o Berit Ås (1928-), professor (sosialpsykologi), første leder av SV
- o Sverre Wilberg (1929-1996), skuespiller
- o Georg Apenes (1940–2016), stortingsrepresentant (H), direktør i Datatilsynet
- o Egil «Drillo» Olsen (1942–), fotballspiller, fotballtrener
- o Klaus Hagerup (1946-), forfatter
- o Louise Kathrine Dedichen (1964-), Norges første kvinnelige kontreadmiral
- o Egil Hovland, CC Cowboys, Fred Ball (musikk)
- o Jan-Erik Fjell, Thore Hansen, Lisa Aisato (forfattere/illustratører)
- o Dennis Storhøi, Petronella Barker (skuespillere)
- o Harald Zwart (filmskaper)

LToN 2018 ”turistguide” etp.2.qxp_Layout 1 2018-08-10 15:02 Sida 8

RYGGE KIRKE

RYGGE

Rygge kommune har i overkant av 15 000 innbyggere, men skal i 2020 lage en ny storkommune sammen med Moss.
Kommunevåpen: Gullspore på rødt skjold. Et av Nordens fineste gullfunn fra vikingetiden.

Kommunen er i hovedsak en landbrukskommune. Rygge regnes som en av Norges rikeste fornminnebygder og en rekke kulturmiljøer i landskapet er knyttet til markante fornminnefelt.
Det historiske landskap spenner fra kystbosetning og strandsteder til tradisjonelle herregårder.
Handel: Varnaveien og Rygge Storsenter

Viktigste kulturminner:
Rygge kirke er blant Norges største og rikeste middelalder kirker, bygget ca. 1170.
Værne kloster, kongsgård og maktsentrum i vikingtiden. Her lå landets eneste Johanitter-kloster fra 1200-tallet til reformasjonen. Privat eie.
Larkollen er et gammelt ladested og var en viktig havn i seilskutetida, særegent kulturmiljø. Kulturlandskapet er helt unikt.
Værne kloster området og landskapet rundt Rygge kirke er av nasjonal kulturhistorisk interesse.
Den nasjonale pilegrimsveien går gjennom kommunen fra Råde til Moss og passerer mange skiltede kulturminner.

Ut i naturen:
Rygge har unike turmuligheter, flotte sykkel- og merkete turveier en fantastisk kystlinje, med vakre strender og mye båtliv. Overnattingsmuligheter på Larkollen Camping og Støtvig hotell.

LToN 2018 ”turistguide” etp.2.qxp_Layout 1 2018-08-10 15:02 Sida 9

SARPSFOSSEN

SARPSBORG

I 2016 fylte Sarpsborg 1000 år! Sarpsborg ble grunnlagt av Olav Haraldsson (den Hellige) i 1016 ved Sarpsfossen, Europas største foss, og byen er dermed landets tredje eldste. Vannkraften har vært byens puls for storhetsperioder med sagbruk og industri.
I dag kan Sarpsborg kan by på naturopplevelser både i skog, vann og ved sjøen, mange ulike innendørsaktiviteter og ikke minst mange spennende kulturarrangement og store festivaler.

Hafslund Hovedgård
Hafslund hovedgård i Sarpsborg er en av de fineste herregårdene i Norge.
En lang rekke kongelige høyheter har besøkt gården opp gjennom hundreårene. Den tradisjonsrike og vakre Hafslund Hovedgård i Sarpsborg er i dag et fredet kulturminne.
Hovedbygningen er fra 1762, den ble bygd etter at den tidligere barokkbygningen brant ned i 1758. Få norske storgårder har ivaretatt og vedlikeholdt bygninger og anlegg på en så pietetsfull måte.

Sarpsfossen
Sarpsfossen er et ”varemerke” for Sarpsborg, ikke minst for dens betydning for byens industrireising og utvikling. Skandinavias mest vannrike foss har naturligvis en interessant historie, som kraftkilde, som naturfenomen og som gammelt rettersted.
Det første stryket ble dannet for ca 4.000 år siden. Etter hvert som fjellterskelen ble løftet høyere i forhold til havet, økte også fossens fall. Rundt Kristi fødsel skal fallet ha vært på rundt 15 meter, det steg til omtrent 20 meter da Olav Haraldsson fant landskapet her verdt å bygge ny hovedstad ved, mens det idag er på snaut 23 meter, altså i forhold til havnivået. I Sandesund, et stykke nedenfor fossen, er nivået 1,5 m.o.h.

Borregaard
Navnet Borregaard var knyttet til kongssetet Borgargjerdi på Olav den Helliges tid (1016). I 1312 gikk gården over fra å være kongsgård til å bli en herregård, og navnet ble gradvis forandret til Borregaard. Herregården var på skiftende hender fram til 1889, da det engelske selskapet The

HAFSLUND HOVEDGÅRD, Sarpsborg

Kellner Partington Paper Pulp Co. Ltd. ble eier. I 1918 ble Borregaard overtatt av norske eiere.

Selskapet bygget en cellulosefabrikk på området ved Sarpsfossen. Dermed gjorde den moderne industri sitt inntog med bygging av det som senere skulle bli et av de største industrianlegg i Norge.
Borregaard har i dag verdens mest avanserte bioraffineri. Ved bruk av naturlige, bærekraftige råmaterialer produserer Borregaard avanserte og miljøvennlige biokjemikalier og biomaterialer som kan erstatte oljebaserte produkter.

Borgarsyssel Museum
Borgarsyssel museum er fylkesmuseum for Østfold. Det ligger nær det stedet hvor Olav den Hellige grunnla sin by i 1016. Borgarsyssel Museum ble stiftet i 1921 og ligger ved ruinen etter Nikolas-kirken fra omkring 1115. Museet dokumenterer og formidler kulturhistorie fra hele Østfold fra middelalderen og fram til nå.
I 2016 åpnet Borgarsyssel Museum formidlingsbygget Olavs hall. Med Olavs hall kan museet endelig ha et tilbud til publikum hele året. Fra byggets 30 meter høye tårn kan man se utover Sarpsfossen, Glomma og hele byen.

Jubimeumsskulpturen Genesis
Tusenårsskulpturen «Genesis» av den anerkjente kunstneren Finn Eirik Modahl ble avduket av kong Harald V den 29. juli under tusenårsfeiringen (2016) på en nyrenovert St. Marie plass i Østre bydel. Skulpturen er en gave til Sarpsborg fra Sparebankstiftelsen DNB til byjubileet.

Kunstverket tar utgangspunkt i essensielle sider ved Sarpsborg, byens grunnlegger Olav den Hellige og vann. Her framstilt som et ungt menneske fra nåtiden, med blikk på fremtiden og på vei opp av vannet. Den 5 m høye olavsbysten er fremstilt av speilstål. Det betyr at vi alle – hele Sarpsborgsamfunnet - kan speile oss selv inn i skulpturen. Jubileumsskulpturen minner oss om at vi er et moderne samfunn på vei opp og fram.

Kulåsparken
Kulåsparken er en grønn lunge midt i sentrum og et rekreasjonsområde for byens innbyggere. Naturparken, som er Østfolds største byparkanlegg, består blant annet av stier, lekeplasser for

barn og et stort amfi som brukes til konserter og andre arrangementer.
Parken rommer også over 40 gravhauger fra jernalderen, de eldste fra tida rundt Kristi fødsel. Fornminnene vitner om betydelig bosetning i området, lenge før Olav Haraldsson kom seilende opp elva og grunnla Borg i 1016.

De siste årene har man tatt opp den gamle tradisjonen fra 60-tallet med Kulåssprinten på ski hvor flere av Norges beste løpere som Petter Northug jr, Johannes Høsflot Klæbo, Marit Bjørgen og flere andre har deltatt.

Fortidsminner
I Sarpsborg har det vært bosetting helt siden isen krøp tilbake og gjorde området levelig for mennesker. Derfor er det også svært mange synlige minner fra våre tidligste forfedre innenfor kommunegrensene.
Ingen kommune i landet har flere registrerte helleristninger enn Sarpsborg. I tillegg finnes et utall andre minner fra vår lange historie: Gravrøyser, hulveier, bautasteiner knyttet til gravsteder og bygdeborger, for å nevne noe.

Tunevannet/Landeparken
Ikke alle byer er forunt å ha to parker, Kulåsparken og Landeparken.
Her i Landeparken som ligger rett ved siden av Tunevannet, kan man ta seg en deilig tur på gangstier som slingrer seg mellom høye furutrer. Olavsfestivalen arrangeres her hver sommer, med vikingslag, gjøglere, håndverkere, musikk, mat og skrøner fra ekte vikingskalder.

Tunevannet er en innsjø som ligger på Tunøya i Sarpsborg kommune i Østfold, den ligger kun 2 kilomenter fra Sarpsborg sentrum. I Landeparken (ved Tunevannet) finner du en fin strand. Badeplassen er tilrettelagt for bevegelseshemmede, den har stupetårn, gressletter, toaletter og kiosk.
Tunevannet er også kjent for sine fiskemuligheter. En kan blant annet fiske gjedde, abbor, mort, brasme med flere.

LToN 2018 ”turistguide” etp.3.qxp_Layout 1 2018-08-10 15:04 Sida 1

Søndag 19.august

Etappe 3, 154 km, Svinesund-Halden

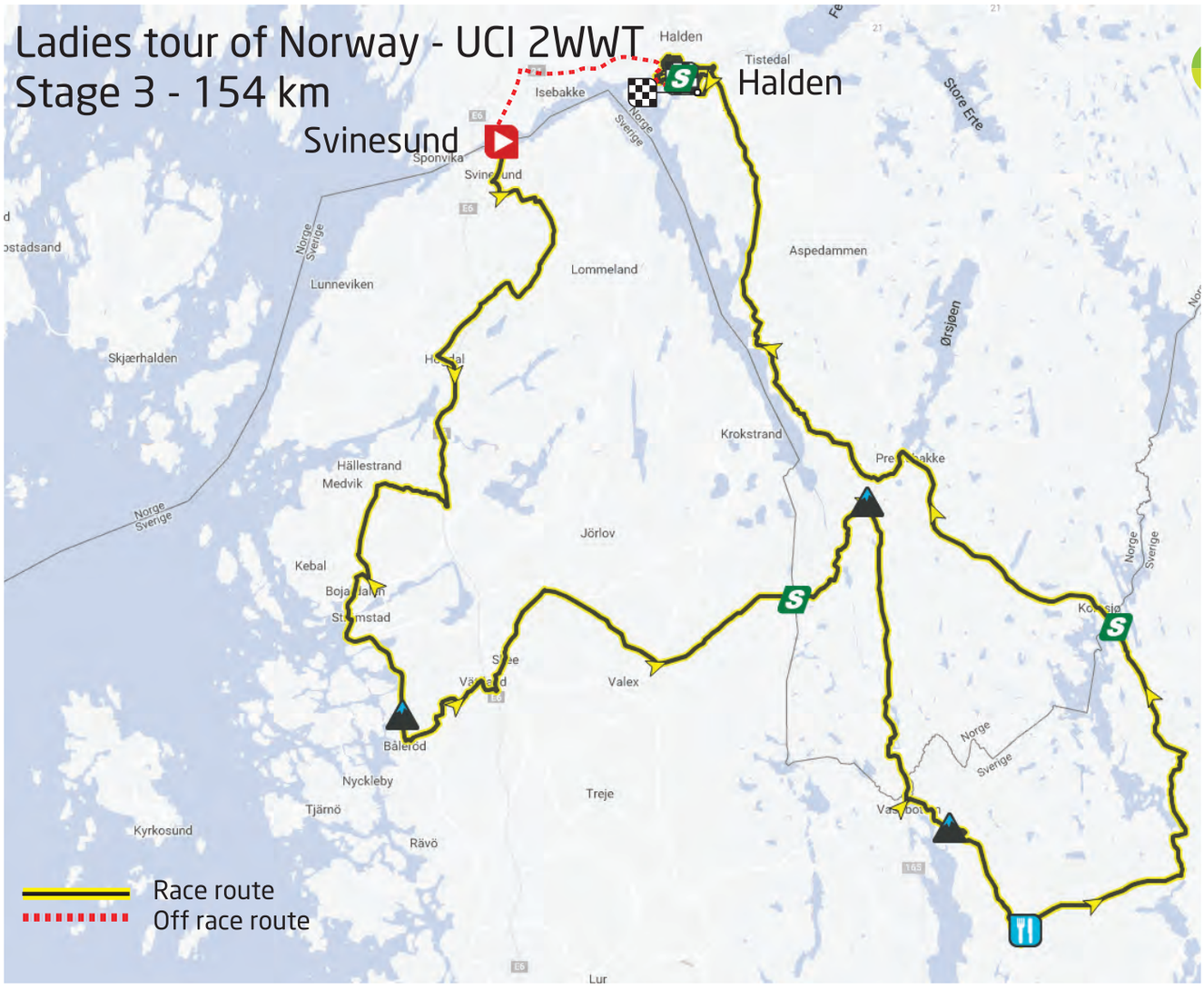

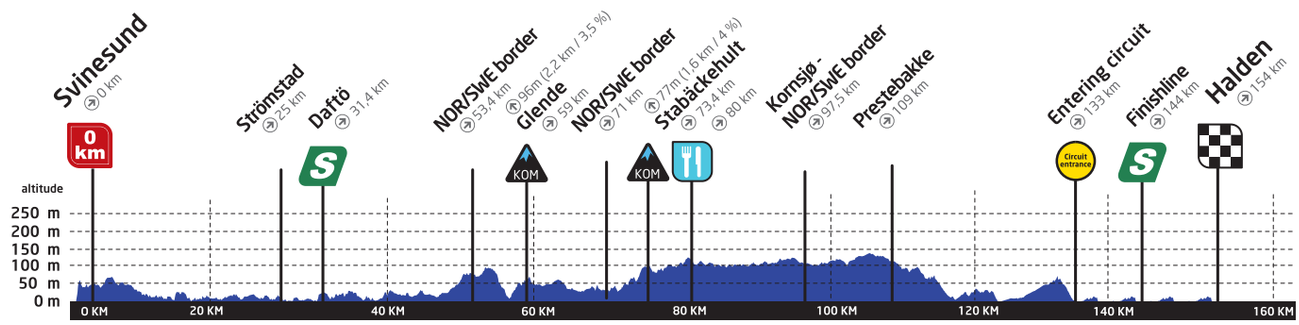

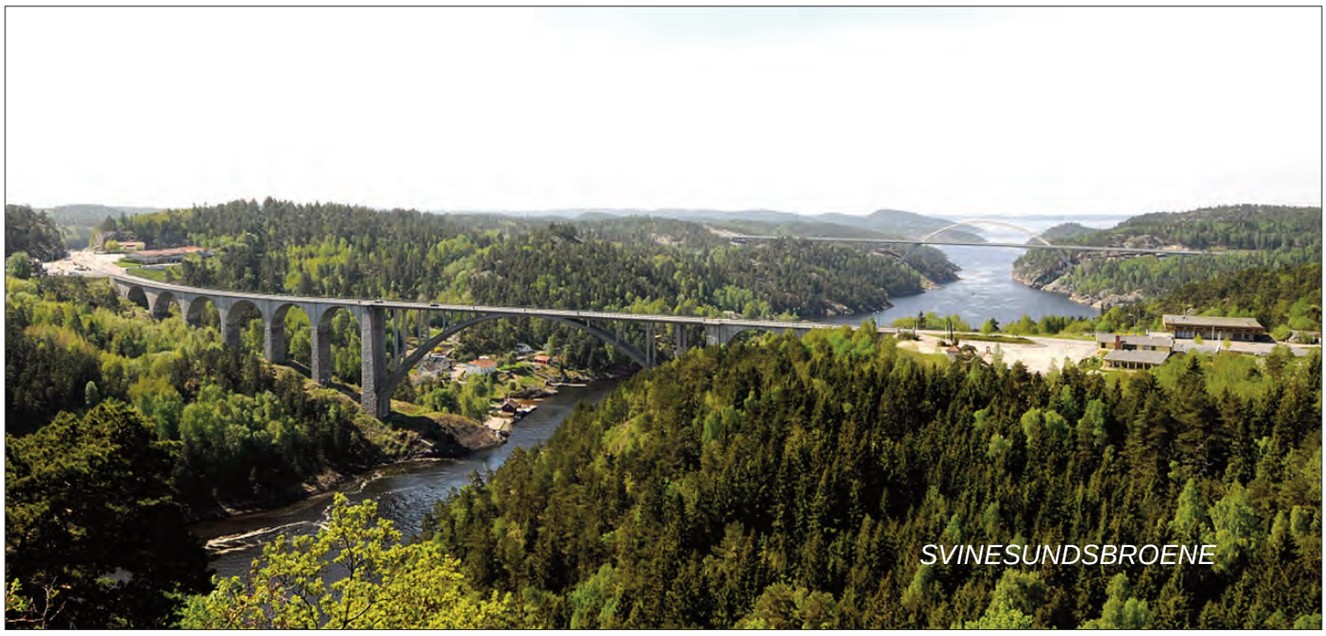

SVINESUNDSBROENE

SVINESUNDBROENE – Europas vakreste grenseovergang

FAKTA

Gammel Svinesundsbro (hvor LToN starter)

- 15.juni 1946 ble Svinesundsbroen i granitt innviet
- 6.000 biler passerer over grensa – daglig
- 67 meter over fjorden
- 15.juni 2005 ble svinesundsbroen i granitt fredet.

Ny Svinesundsbro

- 10. juni 2005 ble den nye Svinesundsbroen innviet
- 704 meter lang
- Kjørebanen er 60 meter over fjorden
- Buehøyden er 92 meter over fjorden
- Broseksjonen under buen er 126 meter lang, men kan vokse opptil 1 meter i sommervarmen ved at stålet utvides.
- Broen er bygd for å holde minst 120 år
- I dag passerer ca 16.000 kjøretøyer grensen pr. døgn

Historie

Under store nordiske krig ble det lagt en pontongbro over Svinesund, men det skulle ta betydelig lenger tid før en permanent bro kom på plass. Etter at jernbanen hadde kommet begynte man å snakke om en jernbanebro over sundet. I 1932 foreslo Carl O. Lindhagen i den svenske Riksdagen at man også skulle bygge en veibro. Det ble først avvist, men Lindhagen fortsatte arbeidet. Det viste seg at mot slutten av 1930-årene var omkring 7000 biler som krysset med ferjen hvert år. I tillegg kom de mange som snudde da de så de lange køene; fergens kapasitet var sprengt. Det ble etterhvert enighet om å bygge veibro, mens tanken om en jernbanebro ble skjøvet til side.

Problemet var så finansiering. En stålbro ville ikke kunne bære tyngre kjøretøy, og svenskene ønsket derfor en bro i granitt. Dette var for dyrt for Norges vedkommende. Floken ble løst ved at den svenske regjering og Riksdagen bestemte seg for å la Norge slippe med halvparten av kostnaden av en stålbro, mens Sverige dekket differansen.

I 1939 begynte byggearbeidene. Rundt påsken 1940 stod alle pilarer klare, og bruspennet var ferdig murt. Åpningsdatoen var lagt til 1941. Denne planen ble det satt en brå stopper for da

Tyskland invaderte Norge 9. april 1940. Byggingen stoppet umiddelbart. Først i november 1940 kunne man begynne igjen, men med et langt lavere tempo enn planlagt. Så kom en ulykke forårsaket dels av krigen og dels av naturen. Den 6. juli 1942 slo lynet ned på svensk side. Det burde ikke ført til noen nevneverdige skader, men både svenskene og tyskerne hadde underminert broen, og lynet utløste de svenske ladningene. Hele ti pilarer ble skadet. Nye ladninger ble lagt, og ble liggende til 7. mai 1945 da svenskene desarmerte på begge sider av broen.

Etter krigens slutt startet et hektisk arbeid med å få broen ferdig, og 15. juni kunne den åpnes av kong Haakon VII og kronprins Gustaf Adolf.

Først i 1946 ble overgangen innviet med en praktfull bro i granitt. Den arkitektoniske utformingen er imponerende og leder tankene mot de romerske akveduktene. Store bruhvelvinger i tilhogd granitt omgir en sentrumsbue i armert betong. Bruspennet er 155 meter og høyden 60 meter.

Frem til 1967 hadde svenskene venstrekjøring. Derfor var det «bytte» av kjøreside midt på broa.

Trafikken over grensen har siden den gang stadig vært økende og mot slutten av forrige århundre ble beslutningen om å bygge ny 4-felts motorvei samt ny, større bro, fattet. I år 2002 ble overenskommelsen om ny Svinesundsforbindelsen undertegnet av de to landes samferdselsministere. Beslutningen resulterte til at den 12.juni 2005 kunne det igjen åpnes en ny bro og ny E-6 over grensen mellom Norge og Sverige.

Den nye Svinesundbroen som er verdens største i sitt slag, er totalt 704 meter lang, selve brospennet 247 meter og ruver 60 meter over havet.

Berby Herregård

Staselige Berby herregård ligger innerst i Iddefjorden på grensen til Sverige (rv 22), og eier skog på begge sider av grensen. Det var nettopp skogen som la grunnlaget for driften av godset. Stedet er nevnt i skriftlige kilder allerede i 1344, og i 1780 ble det kjøpt av Truels Wiels Berby, med blant

annet 21 husmannsplasser, sager, kvernbruk og lakserettigheter. Siden Jens M. Golden overtok i 1890, har herregården vært i denne familiens eie. Hovedgården eier i dag blant annet 30 000 mål skog på begge sider av grensen. Hovedbygningen er fra 1854. I 1899 ble Østfolds første husmorskole etablert her, og så sent som i 1953 var det privat husmorskole på gården. I dag er det blant annet brukskunstsenter på Berby. Det gis omvisning på gården etter avtale.

Berbyelva
Vassdraget i Enningdalen har mye av sin opprinnelige vassdragsnatur i behold og har en tidligvandrende laksestamme som er moderat berørt av ytre påvirkninger.

Berbyelva, også kalt Enningdalselven, er Norges sydøstligste laksevassdrag og er en grenseelv som forvaltes i samarbeid med Sverige. Elva er kjent for storlaks, med rekordlaks på 17.7 kilo. Elva er åpen for fiske i tidsrommet medio mai til medio august.

Bråtorp Camping
Bråtorp camping i Halden åpnet i 2016, og tilbyr 8 splitter nye hytter med 5 sengeplasser samt servicehus. Det er og muligheter for bobiloppstilling og telt.

Det tilbys utleie av kano og båt, samt salg av fiskekort.
Nær tilgang til Berbyelva - 13 km lang mellom Bullaren i Sverige og Iddefjorden - samt storlaksen i Enningdalselva (fiske fra medio mai - medio august).
Gode turmuligheter og terreng, kort avstand til elver, og kun 5 km til Elgåfossen ved riksgrensen.
Naturlig lagt opp til å nyte timer eller dager med kanopadling, grilling, bading og skogsture

Elgåfossen – der landegrensen går midt i fossen
Elgåfossen er 46 m høy og tilhører Eljasvassdraget som har sitt utløp i Elgåsjøen. Nedenfor fossen forenes elven med Enningdalselven før de ender i Iddefjorden nord for Berby Hovedgård. Fossen ligger nær Holtet i Enningdalen. Grensen mot Sverige går midt i fossen. Elgåfossen, som er en del av Elgå, renner ut i Enningdalselva. Ved fossen kan man se rester av gamle Saga, en husmannsplass fra 1859, med tømmerdrift, sag og mølle. Rundt fossen kan du se grunnmuren etter mølle, gamle møllesteiner, og steinpilarer fra en tømmerrenne som gikk ned langs fossen. Plassen var bebodd til frampå 60-tallet. Rundt fossen er det nå opparbeidet natursti, og det er mulig å krysse elva via broer både ovenfor og nedenfor fossen.

Kornsjø (her Farmen kjendis ble spilt inn)
Kornsjø og omkringliggende bygder har omtrent 300 innbyggere. Kornsjø ligger i Halden kommune helt på grensen til Sverige. Bygdens historie er gammel og det finnes rester av boplasser fra steinalderen rundt sjøene. Riksrøys nr.1 på Hisøya i Nordre Kornsjø er fra 1752. Samfunnet blev i sin tid etablert som en grensestasjon og ekspanderte kraftig med jernbanens utvikling etter at Smaalensbanen ble åpnet i juli 1879.

DS Prøven kjører passasjertrafikk på Kornsjøene og nytt modelljernbanemuseum er åpnet på den gamle jernbanestasjonen – Norge i Miniatyr. Det skjer mye på Kornsjø, og det er et eldorado for turer i naturen – til vanns og til lands!

Kanopadling i Grenseland er en opplevelse der du ikke vet om du er i Norge eller Sverige mellom holmer og skjær. Flotte bademuligheter og leirplasser.

Prestebakke
Prestebakke kirke ble reist i 1795 og bekostet av kansellirråd Truels Wiel på herresetet Berby. Prestebakke kirke er den eneste i Østfold som fullt ut er preget av den lette og lyse stilart Louis seize, som hersket på slutten av 1700-tallet. Enningdalen var i katolsk tid et eget prestegjeld med egen kirke og prestegård.

Monolitten – Iddefjordsgranitt
Monolitten i Vigelandsparken i Oslo er laget av granitt fra Iddefjorden i Halden.
I 1922 ble steinblokken på 280 tonn, som skulle bli til 121 figurer på 17 meter, skutt ut og fraktet sjøveien til Oslo – den ble løftet på båt UTEN kran!
Vigelandsparken «kommer fra» Halden. Så å si all granitt, brostein, skulpturer og andre installasjoner er fra Iddefjorden.

Områdes klargjøres for publikumsbesøk i disse dager. 9.september 2017 åpner et «Monolitt-museum» ved Iddefjorden. Her kommer en rekonstruksjon av stenblokken, som er like stor som den stenen Monolitten var, da den ble tatt ut av fjellet på Hov.
Det vil si en kasse på 2,5 x 2,5 x 17 meter, og inne i kassen skal det rigges til med bilder og gjen-stander, som forteller historien.

Granitteventyret ved Iddefjorden startet i 1842, og var da dominerende i mange år. På det meste jobbet over 3.000 mann her.
Fra 1870-tallet ble gatesten fra Iddefjorden sendt rundt til ”hele verden”. For eksempel i Buenos Aires og Havanna er det store muligheter den dag i dag å gå i gatene på gatesten av Iddefjordsgranitt.

Fagerholt monumenthoggeri er det eneste bevarte stenhoggeriet ved Iddefjorden.
Stedte ble anlagt av N.S.Beer i 1938. Her pågikk bearbeiding av sten helt inn på 1990-tallet. På stedet finnes hoggeskur, Norges første stenwiresag, kran, kompressorhus bygget av såkalte ”Hitlersten”, ny og gammel sliperibygning, rester etter skriftverksted, spisebrakke og kontor. Råvarene ble hentet fra nærliggende stenbrudd, eller importert. De siste årene foregikk det først og fremst hogging av gravsten. Samtidig med formidling av stenindustriens historie, var Fagerholt arena for et større samtidskunstprosjekt "Stoneproof" høsten 2000. Stedet kan besøkes på egenhånd.

Psst.. I Halden sier man sten i stedet for stein da dialekten er uten tvelyder/diftonger.

Idd Kirke
Kirken ble sannsynligvis bygd en gang på 1100-tallet. Kirken er en av de 16 steinkirkene som fremdeles finnes av de 30 som ble bygd i Østfold i middelalderen. Steinalter, døpefont av kleber og to krusifiks. Det er 190 sitteplasser.

Iddefjorden
Iddefjorden går fra de idylliske Hvaler-øyene og inn til Berby i Enningdalen, - grensefjorden mot Sverige. Over går **Svinesundsbroene - EUROPAS VAKRESTE GRENEOVERGANG**.

Fjorden er meget rik på fiskearter, og badelivet florerer om sommeren. Grensefjorden inn til Halden er blitt kalt ”Østlandets eneste Vestlandsfjord”. Den er trang, idyllisk med steile og overraskende naturformasjoner. Seiler du midtfjords, har du riksgrensen rett under kjølen. Styrbord i Sverige og babord i Norge!

Iddefjorden har også historiens vingesus over seg. I ufredstid ble det bygd sterke skanseanlegg på begge sider av fjorden. Rester av dem finnes fortsatt. Grensefjorden har videre vært åstedet for durabelige sjøslag mellom nordmenn og svensker.

STRÖMSTAD

Söder om norska gränsen ligger Strömstad, Sveriges västligaste stad med sitt natursköna läge med omgivande Kosterhavet nationalpark - Sveriges enda marina nationalpark. Strömstads kommun en attraktiv plats att bo på, både hela och delar av året. Befolkningen ligger idag på drygt 13000 och ökar kontinuerligt.

Strömstad grundades på 1500-talet vid mynningen av Strömsån - under namnet ”Strömmen”. Detta blev grunden till nuvarande Strömstad. Strax efter mitten av 1600-talet blev Strömstad stad och profilerade sig snart som en viktig sjöfartsstad. Under den stora sillfiskeperioden på 1700-talet blomstrade handeln. Samtidigt som det fiskades sill som aldrig förr lades fundamenten till det som senare skulle bli Strömstads signum; badorten Strömstad. Sedan 1779 har Strömstad varit en

uppskattad kurort. Arvet har förvaltats väl och idag hittar du spa-anläggning, badhus och ett helårsöppet Kallbadhus som fyller den moderna tidens krav.

Strömstad har i århundraden varit känd för sin gränshandel. Dagens många sommargäster, samt gränshandeln mellan Sverige och Norge året om, gör att Strömstad har ett handelsutbud utöver det vanliga. Strömstad erbjuder den stora stadens shoppingmöjligheter med ett stort och varierat utbud av butiker. Längs Strömstads gator finns allt från unika småbutiker, trendiga klädaffärer, heminredning till frisörer och konstgallerier. Fler shoppingmöjligheter finns i våra större köpcentra utanför stadskärnan så som Nordby Shoppingcenter, Svinesund Handelsområde och Gallerian Strömstad.

Omtyckta besöksmål och aktiviteter
I Strömstad med omnejd kan du utforska livet både i vattnet och på land. Att paddla, vandra, snorkla, fågelskåda och fiska är några aktiviteter som du kan göra på egen hand. Guidade turer, sälsafari, skärgårdsturer och vandringsturer är några exempel på aktiviteter som du kan följa med på under sommarmånaderna.
Strömstad stad Att promenera runt i centrala Strömstad är en sevärdhet i sig. Området kring Gästhamnen och strandpromenaden och närheten till havet bidrar till en härlig atmosfär. Strömstads Stadshus i granit och fylld av magisk talsymbolik dominerar själva stadsbilden (firar 100 år med bland annat gratis stadshusguidningar torsdagar kl. 15 i sommar) och stadens äldsta kvarter, Bukten, ger en bild av hur det såg ut under 1800-talet med trähus och kullerstensgator. Strömstads museum har utställning om lokal historia. Konsthallen Lokstallet är en spännande mötesplats för nutida konst.
Kosterhavets nationalpark - Upplev Sveriges artrikaste havsområde med västkustens alla typiska arter, plus ett stort antal arter som har sin enda kända förekomst just här. Kosterhavet är Sveriges enda marina nationalpark som sträcker sig från Strömstad i norr till Grebbestad i söder. I norr möter undervattensnaturen Norges motsvarighet, Ytre Hvaler.
Nationalparken erbjuder fantastiska upplevelser i unika miljöer både till havs och på land. Dessutom sker många aktiviteter med utgångspunkt från huvudentrén, naturum Kosterhavet, som ligger ett stenkast från Ekenäs brygga på Sydkoster. Helårsöppet och fri entré.

Missa inte…
- Vandring på Kosteröarna – inlandsisens lämningar, örtrika strandängar och mycket annat
- Bekanta dig med undervattenslivet i naturums klappakvarium
- Kosterhavets snorkelleder på Rörvik, Sydkoster och Hasslebukten, Saltö
- Känn historiens vingslag på ön Ursholmen – Sveriges västligaste fyrplats
- Klapperstensfälten på Nordkoster och Kockholmen

Kosteröarna I havet väster om Strömstad ligger de säregna Kosteröarna som är uppdelad i Syd- & Nordkoster. Öarna är till större delar av naturreservat med slående skärgårdsnatur. Här tar du dig fram till fots eller på cykel. Du passerar mysiga fiskelägen, restauranger, hantverkare och sevärdheter. Och det är aldrig långt till svalkande bad. Daglig båtförbindelse från norra hamnen i Strömstad. Överresa tar ca 30-45 min beroende på var du går av.

Alaska
En blomsterträdgård anlagd med sten och snäckor - är fiskardottern Hilma Svedahls livsverk från 1930-talet. Efter 30 år som guldgräverska i Amerika började hon med sten för sten bygga upp sin park med tempel, torn och utsiktsplatser. Idag är platsen ett populärt besöksmål som även erbjuder med fina bad och strövområden i nordbohuslänsk skärgårdsnatur. Sommartid båtförbindelser från norra hamnen, överresan tar ca 20 min.

Blomsholm Fornminnesområde Vid Blomsholms säteri finns mäktiga gravmonument som Bohusläns största domarring och en av Sveriges största skeppssättningar, båda vittnar om platsens

betydelse under järnåldern. Fornlämningarna tillhör framförallt järnåldern med en tyngdpunkt i tiden 200 - 600 e.Kr

Strömstad – Året runt!
Sommar - skärgårdsidyll och badliv
Om sommaren ler solen idylliskt över Strömstad, Det är livligt i hamnarna med uteserveringar, shopping, båtliv i alla farvatten, folkmyller och semesterlycka. Sälsafari och salta bad varvas med evenemang av skilda slag både i kyrka, på krogar och festivaler.

Höst - hummerpremiär och skaldjursfrossa
Höststormarna drar in, piskar skum och väller över bryggorna. Njut av skaldjuren då de är som allra bäst - på hösten! Hummerpremiären i september är en rit for många, och för besökaren arrangeras hummersafari på det höstpräglade havet, med chans att dra upp sin egen middag.

Vinter - spa och havets julbord
En passande tid för rekreation. Strömstad har förvaltat sitt arv som kurort väl och idag finns förstklassiga spaanläggningar som med fördel kan kombineras med bastu och vinterbad i havet. Restauranger dukar upp bohuslänska julbord med havets skafferi som specialitet.

Vår - konst och vandring
Ett säkert vårtecken är Kvirr, Konstvandring i norra Bohuslän, då konstnärer och konsthantverkare bjuder in besökare till öppna verkstäder och ateljéer. Blåsippor, vitsippor och fågelkvitter väcker livsandar och lockar till vandring och utflykter i våra havsnära naturområden.

Velkommen til Østfold og til Ladies Tour of Norway 2018!

LADIES TOUR OF NORWAY

UCI WOMEN'S WORLDTOUR